

NE DEMEK LAZIM; UYUŞTURUCU MU MADDE BAĞIMLILIĞI MI? UYUŞTURUCUYLA MÜCADELENİN TEMEL KAVRAMLARINA YÖNELİK UYGULAMA VE TARTIŞMALAR

Erkan Yüksel¹

ÖZET

Bu çalışmanın genel problemi uyuşturucu, madde kullanımı ve bağımlılığı ve bununla mücadele alanındaki literatürde dikkati çeken kavram karmaşasını ortaya koymak ve bu duruma ilişkin güncel, yaygın ve geçerli olduğu ileri sürülebilecek görüş ve tanımları sıralamaktır. Bu bağlamda madde, bağımlılık, diğer kavramlar, uyuşturucu, uyuşturucu türleri, konuya ilişkin siyasi ve kuramsal boyut, uyuşturucuyla mücadele, kampanyalar, akademik çalışmalar, medya rehberleri ve kavramların kullanımına ilişkin medyadaki güncel durum değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma uyuşturucu ile mücadele bağlamında bundan sonra atılacak adımlarda kullanılması muhtemel kavramların tanımlanması ve bu tanımlar arasında bir uzlaşmaya varılması adına önemli bir işlev görmektedir.

Nitel anlamda çalışmada literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Anadolu Üniversitesinin kütüphane olanaklarından yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Uyuşturucu, madde, bağımlılık, kampanya, medya

WHAT DOES IT MEAN; DRUG ADDICTION? PRACTICES AND DISCUSSIONS ON BASIC CONCEPTS OF DRUG-BASED WORK

ABSTRACT

The general problem of this study is to lay out the complexity of the concepts in the literature on drugs, substance use and addiction and fight against it, and list the opinions and definitions that can be claimed to be current, widespread and valid. In this context, the current situation in the media regarding the use of substance, addiction, other concepts, drugs, drug types, politics and theoretical dimensions of the subject, drug struggle, campaigns, academic studies, media guides and concepts have been tried to be presented.

¹ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

The study has an important role in the context of clarifying the drugs in the name of identifying possible concepts to be used in the next steps, and in reaching a compromise between these definitions.

Literature search was conducted in the framework of qualitative approach. In this context, the library facilities of Anadolu University were utilized.

Keywords: Drugs, substance, addiction, campaign, media

GİRİŞ

2000'li yılların başından bu yana toplumda sağlık konusuna ayrı bir ilgi ve özen gösterilmeye başlanmıştır. Özellikle 2010'lu yıllara yaklaşıldığında bu ilginin artık akademisyenlerin de ilgisini çekecek boyuta ulaştığı anlaşılmaktadır (Yüksel vd., 2013). Aynı ilgi sağlıklı yaşam alanındaki kampanyalarda da kendisini göstermektedir. "Dumansız hava sahası", "sigara ve tütün kullanımıyla mücadele" ve "obeziteyle mücadele" gibi son yıllarda düzenlenen kampanyalar Sağlık Bakanlığı tarafından başarıyla yürütülmüştür. Bakanlığın mücadeleye başladığı yeni bağımlılık türü ise "uyuşturucu"dur.

Bu çalışmanın temel konusunu da en genel anlamda "uyuşturucu" oluşturmaktadır. Çalışmanın temel sorunu ise "uyuşturucu" ve "bağımlılık" alanda okuma yapmaya başlarken karşılaşılan kavram karmaşasıdır. Geçmişte çoğunlukla tıp bilimcileri tarafından ele alınan konu, artık çok daha geniş bir yelpazede, farklı disiplinlerin de uğraşı alanı haline gelmiştir. Geline nokta da belki de bir nedeni bu farklı disiplinlerin konuya ilişkin farklı bakış açılarının da etkisiyle aynı olguya farklı tanımların ya da aynı tanımın farklı anlamlarının olduğu ya da ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durum da bir anlamda kavram karmaşası sorununu gündeme getirmektedir.

Söz konusu tartışma noktaların başında bu "sorunun" adının ne olması gerektiği sorusu gelmektedir. Çünkü literatürdeki eski ve yeni kaynaklarda "madde", "madde bağımlılığı", "madde kullanımı", "madde kullanımı ve bağımlılığı", "uyuşturucu madde", "uyuşturucu", "psikoaktif madde" gibi tanımlara rastlanmaktadır. Kimi kaynaklarda ise bu maddenin adı neyse onun ifade edilmesi; örneğin "esrar", "erooin", "kokain" ya da "bonzai" gibi adların kullanılması bir tür kavram çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Kaynaklar arasındaki "hangi kullanımın doğru ya da yanlış olduğuna ilişkin açıklamalar" da birbirinden farklı niteliktedir. Aynı şekilde bu alana yönelik "müdahale", "mücadele" ya da "savaş" verilmesi de ayrı bir kavram çeşitliliğine işaret etmektedir.

Bu tanımların bir kısmı İngilizce çeviri farklılıklarından, bir kısmı kavramlara yüklenen farklı anlamlardan, bir kısmı da kişisel tercihlerden oluşan farklılıklar şeklinde ifade edilebilir. Bu çalışmada söz konusu kavram çeşitliliği tanımlanarak konu aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

NEDEN ÖNEMLİ?

İletişimin temel tanımlarından biri "zihinlerdeki anlamların karşılıklı paylaşımı" şeklindedir. Zihinlerdeki duygu ve düşüncelerin karşısına "aynen" aktarılması ve

İstenen etkinin yaratılması “iletişim sürecinin başarısı” şeklinde yorumlanır. Bunun gerçekleşebilmesi için temel koşullardan biri sürece katılan kişilerin kendilerine ulaşan mesajları “doğru” algılayabilecek durumda olmaları gerekir. Örneğin kişilerden biri Türkçe, diğeri Fransızca konuşuyorsa “kelimelerin anlamı” pek bir değer taşımayacaktır. Aynı dili konuşuyor olsalar da kültürel farklardan dolayı dilin kelimelerinin telaffuzunda ya da anlamlandırılmasında farklılıklar söz konusuysa yine tam bir anlaşmadan söz edilemeyecektir. Yanlış, eksik ya da yetersiz anlaşma durumu ortaya çıkacaktır.

İnsanların anlaşılabilmesi ve daha da ileride toplumların birlik ve beraberlik içinde geleceğe taşınabilmesi için dil önemli bir araçtır. Dilde yaşanacak kopmalar bu bağların zayıflamasına ve insanların giderek birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olacaktır. Birbirlerini yeterince anlayamayan, sorunlarını anlatamayan, anlattıkları anlaşılabilen insanların başarılı bir birliktelik ve başarılı bir iletişim sürdürmeleri pek de mümkün değildir. O nedenle dildeki olgulara verilen karşılıkların ne anlama geldiği toplumsal yapının geleceği adına oldukça değerlidir. Toplumlar önem verdikleri olgulara yönelik zengin kelime hazinelerine sahiptirler. Kelimeler aynı zamanda insanların neyi nasıl düşüneceklerini ve kavrayacaklarını da anlamaya yardım eder. Kültürel olarak kör, zayıf ya da yetersiz olunan olgulara yönelik kelime sayısı yok ya da oldukça az seviyede bulunurken, zengin olunan alanlarda oldukça fazla bulunacaktır. Yalnızca bu durumun bile toplumların geleceğini belirlemede önemli bir etken olacağı da savunulabilir.

Diğeryandan bir olgunun nasıl tanımlandığı o olgunun toplum hafızındaki algı ya da görüntüsünü yakından etkilemektedir. Örneğin aynı kişiye “terörist” demek farklı şeydir; “militan” demek farklı bir şeydir; “özgürlük savaşçısı” adını vermek ise daha farklı bir anlama karşılık gelmektedir. O halde neyin nasıl tanımlandığı, sorunların algılanmasında, tanımlanmasında ve çözümün gündeme getirilerek fikirlerin üretilmesinde önemli bir etkidir. Bu durum iletişim literatüründe bir anlamda “çerçeveleme” adı altında çalışmalara da konu olmaktadır (Özer, 2013, s.74). Gerçek bir olay nasıl fotoğraflanırsa, olaya ilişkin görüntü nasıl çerçeveselense olayın kamuoyunun zihnindeki görüntüsünün ve algısının da o şekilde olacağı ifade edilmektedir. Bütün bunlar da o konuya yönelik kamuoyu ve siyaset adamlarının ilgisini ve sonuçta da konuya verilen önem doğrultusunda bundan sonra yapılacakların belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Bu doğrultuda “uyuşturucu” ya da “madde” alanındaki kavramların da yerli yerinde ve doğru kullanılması bu konunun kamuoyunda, siyaset adamlarının zihninde ve çözüm sağlayacakların gözünde nasıl canlandırılacağı ortaya koyacak ve soruna bu doğrultuda kaynak aktarılacak, sorunun çözümü için çalışmalar yürütülecek ve harcanacak çaba ile çözüm arayışına girilecektir.

Konuya başlarken öncelikle “kavram” sözcüğünün Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlük eserindeki şu karşılıklarına bakılabilir²: “Bir nesnenin veya düşüncenin zihnindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, konsept, nosyon; Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım; bir şey üzerinde bir çok ayrı algıları kapsayan genel düşünce; Bir olay, bir nitelik ya da nicelik üzerinde oluşan zihinsel imge, Kaplamı ve içeriği bir im ya da sözle

² Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>

anlatılarak anlam kazandırılan soyut düşünce; Bir olay nesne, durum ya da koşula, ayrıntısal özelliklerini birleştirerek kavranabilirlik kazandıran düşünsel bütünlük”

Bu doğrultuda ele alınacak ilk kavram ise “madde”dir.

“MADDE” KAVRAMI

Literatürde “**madde**” kavramına yönelik farklı açıklamalar bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün yaygın kabul gördüğü söylenebilecek tanımına göre madde, kişi tarafından alındığında ya da kişiye verildiğinde kişinin biliş ve arzu gibi zihinsel süreçlerini etkileyen maddelerin merkezi sinir sistemini etkileyerek fiziksel ve/veya ruhsal bağımlılık hallerine yol açabileceği ifade edilmektedir (Akt. Işık, 2013, s.4).

Işık (2013, s.20)’in ifadesine göre “**madde**” kavramı XIV. Yüzyıl Fransızcasında “kuru madde” anlamında kullanılan “**drogue**” kelimesinden gelmektedir. O dönemde kuru otlardan hazırlanan ilaçlara bu isim verildiği düşünülmektedir. İngilizce’ye “drug” olarak geçen kelime hem yasal ilaçları hem de yasa dışı maddeleri kapsamakta; bu da kavram kargaşasına neden olmaktadır. Çünkü neyin uyuşturucu, uyarıcı ya da psikotik, psikoaktif madde olduğu, neyin olmadığı kesin olarak belirlenememektedir. Yapılan çalışmalara rağmen söz konusu maddelerle ilgili bir terminoloji henüz oluşturulamamıştır. Örneğin TBMM Araştırma Komisyonu tarafından madde, “beyin işlevlerini doğrudan etkileyerek bedensel, ruhsal, davranışsal ve bilişsel değişimlere yol açan, bağımlılık oluşturan ve tutum üzerine etkili yaşam için gerekli olmayan her türlü tıp içi ve dışı doğal ve sentetik unsurlar” şeklinde tanımlanmaktadır (TBMM AKR, s.2008:59).

“BAĞIMLILIK” KAVRAMI

Uzbay (2015, s.2) kavram kargaşasının ardında yabancı dilden yapılan farklı çevirilerin de etkili olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda ilk üzerinde durulması gereken kavram “**abuse**”; Türkçe karşılığıyla “kötüye kullanma” ya da “suiistimal”dir. Kavram, olumsuz sonuçlarına ve kültürel olarak kabul görmemesine rağmen herhangi bir maddeyi kullanmayı karşılamaktadır.

Uzbay (2009b, s.11) “maddeyi kötüye kullanma” ile “maddeye bağımlı olma” ölçütlerinin farklı olduğunu belirtmektedir: “Her madde kötüye kullanılan bağımlı olmayabilir ama her madde bağımlısı mutlaka maddeyi kötüye kullanmaktadır”.

Yaygın kullanılan şekliyle “**addiction**”, Latince “kendisini bir şeye ya da bir başkasına adamak” ya da “birine köle olmak” anlamlarına gelen “**addicare**” kelimesinden gelmektedir (Işık, 2013, s.23). Yaygın kullanımda bu sözcük daha çok “bağımlılık” olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık, bir nesneye, bir kişiye, soyut ya da somut bir duruma karşı önlenemez önlenemez istek, arzu, başkaları tarafından engellenemeyen yönelim ya da bir başka iradenin güdümü altına girme olarak ifade edilmektedir (Işık, 2013, s.23). Psikolojik bir durum olarak algılanan bağımlılık; bireyin kötü bir davranışın zararlarını ve sonuçlarına bilmesine rağmen o davranışı

sürdürmekten kendini alıkoyamama hali olarak da tanımlanmaktadır (TCME, 1987, s.27).

“Addiction” kavramı pek çok yerde “bağımlılık” olarak dilimize çevrilmiş olsa da Uzbay (2015, s.2) bu sözcüğü “**alışkanlık/müptela olma**” şeklinde tanımlamaktadır. Uzbay, “Madde kötüye kullanımının karşı konulmaz (kompulsif) bir biçimde sürdürülmesi. Kullanılan maddenin stoklanması ve madde bırakılsa bile tekrar başlama ile karakterize edilen davranışsal kalıpları tanımlar” demektedir. Uzbay’a göre “bağımlılık” sözcüğü “**dependence**” sözcüğünün karşılığıdır. Anlamı ise “bir maddenin tekrarlayan kullanımları sonucunda oluşan ve yoksunluk sendromunun ortaya çıkmaması için madde kullanımının sürdürülmesini zorunlu kılan nöroadaptasyon durumu” olarak ifade edilmektedir.

“MADDE BAĞIMLILIĞI”

Zaman içinde önceleri bir “alışkanlık”, sonra “tiryakilik”, “tutsaklık” ve sonra da çok yeni olmakla birlikte, 1964 yılından itibaren “bağımlılık” kavramı ön plana çıkmıştır (Beyazyürek ve Şatır, 2000, s. 51). “Madde bağımlılığı” olan kişiler 19. yüzyılda “günahkâr” ya da “suçlu” kabul edilirken bilimsel gelişmeler ve sosyal reformları takiben 1951 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “hasta” olarak değerlendirilir olmuştur. “Bağımlılık” daha sonra Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından bir “bozukluk” olarak tanımlanmıştır (Güleç, Köşger ve Eşsizoglu, 2015). Dolayısıyla madde bağımlılığı önceleri “irade sorunu” ya da “ahlaki bozukluk” olarak tanımlanırken günümüzde diğer hastalıklar gibi tedavisi mümkün karmaşık bir hastalık olarak ele alınmaktadır (Işık, 2013, s.23). Ancak bu hastalığı kanser, diyabet ya da depresyon gibi bir hastalık olarak değerlendirmek de yanlış olacaktır. Çünkü Uzbay (2009a, s.73)’in ifade ettiği gibi “başka hiçbir hastalığın etrafında yılda 500 milyar dolarlık bir kara para dönmekte, başka hiçbir hastalık yasadışı eylem ve örgütlerle ve terörizm ile bu kadar içli dışlı olmamaktadır. Madde bağımlılığını “beyinden kaynaklanan komplike bir hastalık” olarak nitelendiren Uzbay (2015, s.3), bunu bir çok faktörün etkileyebileceğini ifade etmektedir. Ancak “ülkemiz söz konusu olduğunda maalesef hastalığın tanımından hastalık olup olmadığının tartışılmasına, tedavisinden mücadele yöntemlerine kadar bilim dünyası da dahil olmak üzere standart ve bilimsel gerçekler doğrultusunda bir işbirliğini yansıtan yaklaşım söz konusu değildir (Uzbay, 2009a, s.73).”

Genel anlamda madde bağımlılığı “ilaç niteliğine sahip bir maddenin beyni etkilemesinden kaynaklanan, maddenin keyif verici etkilerini duyumsamak veya yokluğundan kaynaklanan huzursuzluktan sakınmak için, devamlı veya periyodik olarak madde alma arzusu ve bazı davranış bozukluklarıyla karakterize bir beyin hastalığı olarak tanımlanabilir (Uzbay, 2015, s.3)”.

Maddeyi kullanan kişinin o maddeye karşı, karşı konulmaz bir istek ve arzu duyması, maddeyi vücuduna alamadığı zaman ciddi problemler doğurması hali madde bağımlılığına işaret etmektedir. Bazı maddelerin ilk kullanımı sonrasında, bazılarında ise seyreden kullanımlarda beyin, fonksiyonlarını yerine getirmek için bu maddelere tekrar ihtiyaç duymaktadır. Vücutta hissedilen bu açlık “yoksunluk” hissi uyandırmaktadır. Vücudun verdiği tepkiler ise kişileri hem psikolojik hem de bedensel

olarak zor duruma düşürmekte ve yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Çağlayan, 2015, s.27).

Dünya Sağlık Örgütü, madde bağımlılığını sentetik veya doğal bir maddenin, tekrarlanan kullanımı sonucu oluşan bir zehirlenme durumu olarak tanımlamaktadır (Işık, 2013, s.25). Sağlık Bakanlığı, Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği'ne (2013) göre de madde bağımlılığı, "... kullanımı, bedensel, ruhsal ve sosyal problemlere sebebiyet veren, hayatın idamesi için zorunlu olmayan maddelerin kullanımlarının devam ettirilmesi ve bu maddelerin kullanım arzusunun durdurulamaması hali" olarak açıklanmaktadır.

Öte yandan bağımlılık konusunda önemli çalışmalar yürüten Yeşilay'ın web sitesinde "bağımlılık" başlığı altında tütün, alkol ve uyuşturucu dışında teknoloji ve kumar bağımlılığı tanımlanmaktadır. "Madde bağımlılığı" başlığı altında yapılan açıklamada ise "uyuşturucu madde bağımlılığı nedir?" sorusuna şöyle bir karşılık verilmektedir: "Aşağıdakilerden sadece üçünün 12 aylık bir süre içerisinde görüldüğü kişi bağımlıdır³:

- i) Kullanılan madde miktarının sorunlara rağmen giderek artırılması,
- ii) Bırakma çabalarının boşa çıkması
- iii) Maddeyi sağlamak, kullanmak veya bırakmak için çok fazla zaman harcanması
- iv) Sosyal, mesleki ve kişisel etkinliklerin azaltılması veya bırakılması.

Dolayısıyla tıp literatürüne yapılan göndermelerde "madde" kavramını ve bu kavram etrafındaki tanımlar öne çıkarken, kamuoyuna yönelik ya da halkın anlayacağı dilde yapılan yayınlarda daha çok "uyuşturucu" kavramının kullanıldığı söylenilebilmektedir. Bu durumda da aynı eserin içinde alıntı yapılan kaynağa ya da hedef kitleye bağlı olarak bu iki kavramın bir arada kullanılabilirdiği görülmektedir.

DİĞER KAVRAMLAR

Bir başka kavram "**madde kullanımı**"dır. Işık (2013, s.41)'ın ifadesiyle İngilizce "**drug use**" kavramını "**uyuşturucu madde kullanımı**" şeklinde ele alınması bazı anlam kargaşalarına yol açmaktadır: "Bu terminolojiyi günlük yaşamda ve bilimsel söylemde kullanmak iki bakımdan sakıncalıdır: Birincisi bağımlılık yapan maddeler özellikle ilk denedikleri dönemde, doza bağlı olarak uyuşturucu değil, uyarıcı etkilere sahiptir. Santral sinir sistemini uyuşturan etkileri yüksek dozlarda alınınca ortaya çıkar. Dolayısıyla ... uyarıcı yerine uyuşturucu olarak tanımlamak bilimsel olarak yanlış bir yaklaşımdır. İkincisi, "uyuşturucu madde kullanımı" terimi kokain ve amfetamin gibi uyarıcı maddeleri, halüsinojenleri ve esrarı kapsadığı izlenimi yaratmakta; bu da kavram kargaşasına sebep olmaktadır (Işık 2013, s.21).

Açıklanan nedenlerden dolayı Işık (2013), doktora tezinde bu kavram yerine "madde kullanımı" ya da "maddenin kötüye kullanımı" kavramlarını tercih etmiştir. Ancak "drug" sözcüğünün Türkçe bir başka karşılığının "ilaç" olduğunun altını çizmekte

³ "Madde Bağımlılığı", <http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/madde-bagimliliği?print=1>

yarar vardır. Dolayısıyla bu sözcüğün İngilizce'deki kullanımı da sorunlu görülmektedir.

“**Maddenin kötüye kullanımı**” kavramı Tosun (2008, s.203) tarafından kişinin klinik olarak aşikâr bir bozulma ya da sıkıntıya yol açacak şekilde uygunsuz bir madde kullanımı anlamında kullanılmaktadır. Ancak literatürde bu kavram ya da “**madde kötüye kullanımı**” ya da “**madde kullanımı**”, “**madde bağımlılığı**” ile yaklaşık eş anlamda da kullanılmaktadır.

“**Madde Kullanımı İle İlişkili Bozukluklar**”dan söz edildiğinde ise iki grup anlaşılmaktadır: **Madde Kullanım Bozuklukları** (Madde Bağımlılığı ve Madde Kötüye Kullanımı) ve **Madde Kullanımının Yol Açtığı Bozukluklar** (Madde İntoksikasyonu, Madde Yoksunluğu, Madde Kullanımının Yol Açtığı Delirium, Kalıcı Demans, Kalıcı Amnestik Bozukluk, Psikotik Bozukluk, Anksiyete Bozukluğu, Cinsel İşlev Bozukluğu ve Uyku Bozukluğu) (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi El Kitabı [MBTTEK], 2011, s.22).

“**Madde kullanımı ve bağımlılığının nedenleri**”, bu alandaki en önemli tartışma konularından biridir. Madde bağımlılığın kalıtım, yaş, cinsiyet gibi bireysel faktörlerden mi kaynaklandığı; yoksa psikolojik, kültürel ya da sosyal nedenler yüzünden mi başladığı sorusu tartışmalıdır. Pek çok kaynakta bu “nedenler” bir şekilde sıralanmaktadır (Uzbay, 2015; Yancar, 2005; Öztürk, 2001; Saraçlı, 2007; Kasatura, 1998). Genel olarak nedenler arasında; arkadaşlara özenme, gençlik hevesleri, işsizlik, çaresizlik, fakirlik, aile içi iletişimsizlik, şiddet, kaotik aile ortamı, yalnızlaşma, bağımlılıktan uzaklaştıran sosyal ortamlardan mahrumiyet gibi unsurlar dikkati çekmektedir (Karaman, 2014). Hangi faktörün etki büyüklüğünün ne olduğu konusunda da üzerinde uzlaşılmış bir genelleme mevcut değildir. Ancak kişi çalışmalarda kimi küçük grup ya da örneklemeler üzerinde ortaya konulmuş kimi bulgulardan söz edilebilse de bunlar genellenebilir nitelik taşımamakta ve birbirinden farklı yönlere vurguda bulunmaktadır. Tanımlanan kavramlar bağlamında değerlendirilecek olursa, literatürde “uyuşturucu kullanımının nedenleri” yerine “madde kullanımının nedenleri” sözcüğünün kullanıldığının altı çizilmelidir.

“UYUŞTURUCU” KAVRAMI

Dönmezer (1994, s.299)'in ifadesine göre Türkçe'de “uyuşturucu” olarak kullanılan kavram Yunanca'dan gelen “narco” sözcüğünden türeyerek batı dillerinde “narcotik” olarak kullanılmaktadır. Ancak kavramın günümüzde bunun da ötesinde anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.

“Uyuşturucu kavramı günlük hayatımıza özellikle son birkaç yıl içinde yoğun bir biçimde girmiş olmasına rağmen, bu kavramın içeriği hakkında bir fikir birliğine varılamadığı gözlenmektedir. Ancak genel bir kavram olarak uyuşturucu dendiğinde herkes benzer bir kavramı düşünmekle birlikte bunun ayrıntıları bilinmemektedir (Ögel, T.y. , s.3)”.

Ögel'in 2002 tarihli eserindeki açıklamasına göre dünya genelinde kullanılan ve günlük hayatta insanların ortak ifade ettikleri “**uyuşturucu**” kavramı “bağımlılık yapan madde” anlamında kullanılmakta ve hepsini kapsayacak şekilde algılanmaktadır. Bu nedenle de “doğru bir tanım” değildir. Çünkü bilim literatüründe bu kullanım tercih

edilmemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri; örneğin “uyarıcı madde” kategorisine giren “kokain, amfetamin, ekstazy, kafein”dir. Bunlar insan üzerinde bıraktığı etki bağlamında “uyuşturucu” değil; uyarıcıdır. Ancak bu uyarıcı maddeler de bağımlılık yaratıcı özelliğe sahiptir. Bu nedenle Ögel, söz konusu kaynakta “**madde bağımlılığı**” kavramını kullanmayı tercih etmektedir (Ögel, 2002:11-19).

Uzbay (2009b:9) da aynı konuya değinmektedir. Özellikle halk arasında ve basın-yayın organlarında, hatta bazı bilimsel eserlerde madde bağımlılığı yerine “uyuşturucu bağımlılığı” kavramının kullanılmasının “hata” olduğuna işaret eden Uzbay, bunun iki bakımdan sakıncalı olduğunu belirtmektedir: “Birincisi, bağımlılık yapan maddeler, özellikle ilk denedikleri dönemde, doza bağımlı olarak uyuşturucu değil uyarıcı etkilere sahiptir. Santral sinir sistemini uyandıran etkileri yüksek dozlarda ortaya çıkar... [Dolayısıyla uyarıcı maddeleri, uyuşturucu olarak tanımlamak] bilimsel açıdan yanlış bir yaklaşımdır. İkincisi, “uyuşturucu bağımlılığı” terimi kokain ve amfetamin gibi uyarıcı maddelerin bağımlılık yapmayacağı izlenimi vermekte ve bu durum uyarıcıları deneme kararsızlığı içindeki gençleri yanıltmak için kullanılmaktadır.” Uzbay, “uyuşturucu bağımlılığı”, “madde kötüye kullanımı” ya da “madde bağımlılığı” kavramlarının yerine “**bağımlılık yapan maddeler**” terimini kullanmayı çok daha uygun bulmaktadır.

Işık da doktora tezinde (2013, s.5) “uyuşturucu”, “uyuşturucu madde” ya da “uyuşturucu/uyarıcı madde” kavramları yerine, yalnızca “**madde**” terimini kullanmayı tercih etmiştir.

Öte yandan medyada ve halk arasında “uyuşturucu” kavramı esrar, kokain, eroin gibi maddelere karşılık olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla “kafa yapan”, “kafa açan”, “kafayı hoş tutan” bu maddelerin özelliklerine, benzerlik ya da farklılıklarına, uyarıcı ya da uyuşturucu olup olmadıklarına ilişkin bir ayrım söz konusu değildir. Aslında ayrıntıya girildiğinde tıp alanında farmakoloji, psikiyatri, adli tıp, nöroloji, sosyoloji ve psikoloji alanlarında ve ayrıca madde kaçakçılığı, üretimi, dağıtımı ve satışı gibi konularında da emniyet ve adliye alanlarında farklı ele alınış biçimleri mevcuttur (Uzuntok, 2008, s.3). Dolayısıyla halk arasındaki “uyuşturucu” tanımından ayrı olarak farklı uzmanlar tarafından maddelerin özelliklerine göre farklı tanım ya da sınıflandırmalar bulunmaktadır. Örneğin hukuk alanında hangi maddelerin yasadışı ya da kullanımının yasak olduğu üzerinde durulurken tıp alanında maddelerin türlerindeki bileşenlere bakılarak ya da bireyler üzerindeki tedavi edici yönlerine göre bir değerlendirmede bulunulabilmektedir (Sevdim, 2014, s.23).

Ögel (T.y. , s. 3)’in kişisel web sayfasındaki güncel eserinde, öncekilerden farklı olarak şu açıklama dikkati çekmektedir: “Uyuşturucu sözünün kendisinden de anlaşılacağı üzere, kişiyi uyandıran, hareketsiz kılan, kontrolünü kaybettiren maddeler akla gelmektedir. Bağımlılık yapabilen tüm maddeler için uyuşturucu tanımını kullanmak aslında yanlıştır. Bu tanımlama ile uyarıcı bazı maddeler bu kapsam dışında gibi bir izlenim doğmaktadır. Hâlbuki uyarıcı maddeler de uyuşturucu maddeler gibi bağımlılık yapıcı maddelerdir. Bu nedenle bu kavram içinde tüm bağımlılık yapıcı maddeleri değerlendirmek doğru olacaktır.”

Ögel (T.y. , s.3)’in bu açıklamasına göre “uyuşturucu maddeler”, “bedene girdiklerinde ruhsal, davranışsal ve bedensel değişikliklere neden olup, bağımlılık yapabilen kimyasal maddelerdir. Tıp literatüründe bunlar “**psikoaktif madde**” olarak adlandırılmaktadır. Yabancı kaynaklarda bu maddelere önceleri “drug” adı verilmiştir.

Ancak “drug” sözcüğü aynı zamanda “ilaç” karşılığında da kullanıldığı için önemli bir sorun olmuş ve bütün ilaçların “drug” kapsamı içinde değerlendirilmesinin yanlış olduğu görülmüştür.”

Halk arasındaki kullanımda “alkol” ve “sigara” gibi birçok madde “uyuşturucu” kapsamı içinde görülmemektedir. Ancak bunların da birer bağımlılık yaratan madde olmaları nedeniyle tüm dünyada bu maddeler de aynı kapsamda değerlendirilmeye karar verilmiştir (Ögel, T.y., s.4).

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre de oldukça kapsayıcı bir şekilde “uyuşturucu” kavramı, “sağlık nedenleriyle alınanların dışında, yaşayan organizmaya alındığında, organizmanın bir ya da birden çok işlevini değiştirebilen herhangi bir madde” şeklinde tanımlanmaktadır (Ögel, T.y., s.3).

UYUŞTURUCU TÜRLERİ

Genel olarak uyuşturucu olarak tanımlanan maddeler çeşitli biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Bu maddeler doğal, sentetik, yarı sentetik oluşlarına göre; kullanım şekline göre; merkezi sinir sistemi üzerindeki etkilerine göre uyku veren, uyarıcı, baskılayıcı gibi; içeriklerindeki unsurlara göre; yasal ya da yasa dışı kabul edilmelerine göre farklı kategorize edilebilmektedir. Hatta eczanelerde bulunan ve hekim tarafından kırmızı ya da yeşil renkte reçete edilen genellikle ağrı kesici olarak kullanılan ilaçlar da bu bağlamda tanımlanmaktadır. Ancak bu ilaçlar kontrol dışı, uzun süreli ve yüksek dozlarda kullanıldığı takdirde bağımlılık oluşturur ve bu nedenle bu tür ilaçların kontrolüne ilişkin çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır (Ögel, T.y., s.4).

Söz konusu maddelerin ortak noktası, Ögel (T.y., s. s.6)’in ifadesine göre, “**ödüllendirici**” ve “**pekiştirici**” özellikleridir. Laboratuvar ortamında bir fare ya da maymuna bir doz kokain verildikten sonra manivelayı kullanması teşvik edildiğinde, hayvan tekrar kokain almak için daha fazla manivelaya basmakta ve hızı gittikçe artmaktadır. Dolayısıyla kokain kendi kullanımıyla ilgili davranışı pekiştirme etkisine sahip bulunmaktadır. Bu da psikolojik bağımlılığa işaret etmektedir. Hayvan binlerce defa manivelaya basıp sınırsız doz kokain aldığı anda yeme içmeyi bırakmakta, açlık, susuzluk ve madde etkisiyle ölümle karşı karşıya kalabilmektedir. İnsanlar için de madde kullanma isteği bütün normal faaliyetleri durdurup madde arayışına yoğunlaştıklarında kendilerine zarar veren ve ölümle sonuçlanan davranışların doğmasına neden olmaktadır. Ancak bütün maddeler aynı etkiye sahip değildir. Sahip olanlar amfetamin, kokain gibi uyarıcılar, opiyatlar, sakinleştiriciler, alkol ve bazı halüsinojenlerdir. Eroin ve kokain, kullanımlarından sonra etki hızı bakımından en güçlü pekiştiricilerdendir.

Uzbay (2015, s.2) “**pekiştiri (reinforcement)**” sözcüğünü “bir maddenin keyif verici ve motive edici etkileri nedeniyle maddeyi tekrarlayan kendine uygulama davranışına yol açma durumu” olarak tanımlamaktadır.

Amerikan Psikiyatri Birliği’nin kabul ettiği sınıflamaya göre alkol, amfetamin, kafein, kannabis ve kokain başta olmak üzere 13 ayrı grupta “**bağımlılık yapan ya da kötüye kullanılan madde**” sınıflaması yapılmaktadır. Bu maddelerin her biri ile oluşan madde ile ilişkili bozukluklar ise iki genel kategoride tanımlanmıştır: “**Madde**

kullanım bozuklukları” ana kategorisinin altında madde bağımlılığı ve maddenin kötüye kullanımı; **“Madde kullanımının yol açtığı bozukluklar”** ana kategorisinin altında da 12 farklı bozukluk sıralanmıştır (Tosun, 2008, s.202).

Literatürdeki bağımlılık yapan madde türlerine yönelik farklı kaynaklar bir araya getirildiğinde aşağıdaki gibi uzun ve karmaşık bir liste elde edilebilmektedir (Ögel, 2001, s.19-20; Çelik, 2015, s.37; Karahan, 2009, s.26):

- Sigara ve Tütün Ürünleri
- **Sarhoşluk verenler:** Alkol, Eter, Kloroform, Bazı uçucu gazlar
- **Uyku verenler:** Sulfonal, Veronal, Paraldehyde, Chlorahydrate, Bromide
- **Uçucu maddeler:** Tiner, Benzen, Gazolin, Yapıştırıcılar (Bali ve UHU gibi), Eter, Kloroform, Terraklorür, Tolüen
- **Opiyatlar:** Morfin, Afyon, Eroin, Kodein, Metadon, Meperidin, Fentanil, Levorfanol, Pentazosin, Tramaol
- **Sentetikler:** Ecstasy, Captagon, Methamfetamin, Lysergic, Asiddiethylamid, Ketamin, Phencylidine, Bonzai
- **Uyarıcılar:** Amfetamin, Kokain, Ecstasy, Kafein
- **Merkezi sinir sistemini baskılayanlar:** Barbitüratlar (Bazı uyku ilaçları), Meprobomat, Benzodiazepinler (diazem, xanax, ativan, rivotril, rohypnol vb), Alkol, Akineton
- **Halüsinojenler (Hayal Gördürenler):** LSD (Liserjik Asid Dietilamid), Meskalin, Psilocybin, DMT (dimetiltriptamin), DET (dietil triptalmin), DOM (dimetoksimetil amfetamin), MDA (metilendioksi amfetamin), Esrar (Hint Keneviri, Sıvı Esrar, Esrar Reçinesi), Marihuanna, Haşhaş

Açıkçası literatürde yukarıdaki kategorilerin tümünü kapsayacak şekilde “uyuşturucu” kavramının kullanıldığı bir kaynak bulunmamaktadır. Sigara, tütün ve sarhoşluk veren maddeler daha çok “uyuşturucu” başlığının dışında, ayrıca tanımlanmaktadır. Bu da aslında “uyuşturucu” kavramının tam olarak karşılığının ne olup olmadığı konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır. Bu noktada akademik tartışmalar burada noktalanıp konunun siyasi ve kurumsal boyuttaki durumu ele alınabilir. Çünkü oradaki kullanım daha çok kavramın tam karşılığının verilip verilmediğinden çok “yaygın kullanılan kavramın tercih edilmesi” şeklindedir.

SİYASİ VE KURUMSAL BOYUT

Yakın zamanda, 2008 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatısı altında kurulan komisyonun adı **“Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu”** şeklindedir.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) koordinasyonunda 2006-2012 dönemi için uygulanan strateji belgesinin adı da **“Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadele Ulusal Politika ve Strateji**

Belgesi" biçimindedir. 2013-2018 yılları için yenilenen belgenin adı ise "**Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi (UUPSB)**" olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla kavram çeşitliliği bu örneklerde dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu son belgenin "Giriş" bölümündeki şu ifade kavramın netleştirilmesi adına önem taşımaktadır (UUPSB, 2013):

"Uyuşturucu kavramı, sadece uyuşturma özelliğine sahip maddeleri ifade eder gibi düşünülse de, esasen keyif veren, kışkırtan, yatıştırıcı, hayal gördüren ve uyanıklık sağlayan maddeler için de kullanılan ve anlamı, toplumumuzun büyük bir bölümünün de anladığı şekilde, geniş anlamda düşünülmesi gereken bir kavramdır. Uyuşturucu kelimesi ile anlatılmak istenen, maddenin merkezi sinir sistemi üzerindeki etkisi değil, bu etkilerden bağımsız olarak belirli birtakım özellikleri taşıyan madde türlerinin tamamıdır."

Daha sonra da Başbakanlık koordinasyonunda sürdürülen bu konuya yönelik tüm faaliyetlerde "uyuşturucu" kavramı benimsenmiş ve kullanılmıştır. Dolayısıyla yakın zamandaki Sağlık Bakanlığının çalışmalarında daha çok "uyuşturucu" kavramı tercih edilmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün son dönemdeki yıllık raporlarında da kullanılan ifade "uyuşturucu" şeklindedir. Müdürlüğün özellikle "2014 Türkiye Uyuşturucu Raporu" medyada geniş yer bulmuştur. Bu raporda, "uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığının" 2014 yılında %17 arttığına dikkat çekilmiş, bonzai kullanımının ise %38 arttığı ifade edilmiştir (Hürriyet, 28 Aralık 2014). Çıkan haberlerde 2014 yılında 648 kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak uyuşturucuya bağlı olarak hayatını kaybettiği vurgulanmış ve "korkunç gerçek" olarak 13 yaşındaki bir çocuğun uyuşturucudan ölmesi gösterilmiştir.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nden (TUBİM) de ayrıca söz edilebilir⁴. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı içinde TUBİM Şube Müdürlüğü web sayfasında bu konuda raporlar, istatistikler, ulusal ve uluslararası yayın takibi ve kütüphane imkânları sağlanmaktadır.

2015 yılı Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre 2013 yılında dünyada her 20 kişiden 1'inin uyuşturucu kullandığı ve toplam uyuşturucu kullanan kişi sayısının 246 milyona ulaştığı belirtilmektedir. Uyuşturucuya bağlı nedenlere ölenlerin sayısı ise 187.000 kişidir (UMYK Faaliyet Raporu, 2015, s.3). Türkiye'de de her geçen gün uyuşturucu kullanıcısı sayısı artmaktadır. 2011 yılı araştırma sonuçlarına göre ülke genelinde 1 milyon 350 bin kişinin; yani nüfusun %2,7'sinin uyuşturucu kullandığı ifade edilmektedir. Verilerin güvenilirliği ayrı bir konu olmak üzere; örneğin Destici (2015), Türkiye'deki son 10 yıl değerlendirildiğinde uyuşturucunun en az % 200 arttığını söylemektedir.

"Uyuşturucu" kavramının Anayasa'daki karşılığı da atlanmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası'nın "Gençlik ve Spor" başlıklı 58'inci maddesinin 2'nci fıkrasında şöyle denilmektedir: "Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır". Dolayısıyla "gençleri uyuşturucuyla madde alışkanlığından korumak" en başta anayasal bir sorumluluk olarak tanımlanmaktadır.

⁴ <http://www.kom.pol.tr/tubim/Sayfalar/default.aspx>

Sonuç olarak yukarıdaki belgelerde kavramın “uyuşturucu” olarak ele alındığını vurgulamak yerinde olacaktır.

UYUŞTURUCU İLE MÜCADELE

Konunun uluslararası boyutu özellikle son yıllarda Avrupa Birliği (AB) ile ortak yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. 1993 yılında AB, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'ni (EMCDDA) kurmuştur. Bu kuruluşla birlikte Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Avrupa Polis Örgütü (Europol), Uluslararası Polis Örgütü (Interpol), Dünya Gümrük Örgütü ve Pompiou Grubu ile ortak çalışmalar gerçekleştirmiştir (Akgül ve Kaptı, Ty: 75-99). Birleşmiş Milletler öncülüğünde ve Türkiye - UNODC işbirliği çerçevesinde, 2000 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığına bağlı olarak Türkiye'nin ilk uluslararası mücadeleci akademisi olan “Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi (TADOC)” kurulmuştur (“TADOC’un Amacı”, T.y.). Aynı yıl AB üyesi ülkelerle iş birliği yapmak üzere EMCDDA’ya katılmak için 2000 yılında başvuruda bulunulmuştur. “Ulusal İrtibat Noktası” görevi iki kez el değiştirdikten sonra 2006 yılında Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde kurulan TUBİM’e devredilmiştir. TUBİM bu tarihten itibaren her yıl “ulusal rapor” yayımlamakta ve devletin uyuşturucu ile mücadele politikasını belirleyen ulusal strateji belgelerini hazırlayarak Başbakanlık onayına sunmaktadır. 2006-2012 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan ilk “Ulusal Strateji ve Politika Belgesi”nin ardından 2007-2009 yıllarını kapsayacak şekilde ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla “Ulusal Uyuşturucu Eylem Planı” hazırlanmış ve 1 Ocak 2010 itibarıyla %84 uygulanabilirlik oranıyla tamamlanmıştır (Işık, 2013, s.79). Ardından 2010-2012 dönemi için ikinci ve 2013-2015 dönemi için üçüncü eylem planları hazırlanmıştır. 2016-2018 dönemi için izlenecek eylem planı hazırlıkları ise halen devam etmektedir.

Öte yandan konunun önemi nedeniyle kurulan “Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu” (TBMM AKR, 2008) da uyuşturucuyla mücadele kapsamında alınması gereken önlemleri ortaya koymaktadır. Konunun kurumsal, yasal ve kaçakçılık gibi başlıklar altındaki düzenlemeler yanında toplumsal algılama, terminoloji, önleme çalışmalarına yönelik öneriler ile özellikle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)’nin Bilgilendirme Çalışmaları başlıkları arasında medyaya yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür. RTÜK’e yönelik önerilerde Medya Okuryazarlığı Projesi’nin kapsamının genişletilmesi, yurt sathında konferans, panel gibi etkinliklerin düzenlenmesi ile Kurul’un aile ve ahlaki değerlerin ele alındığı programların yapılmasını teşvik etmesi önerileri dikkati çekmektedir.

İlerleyen zaman içinde hükümetin öncelikli hedeflerinden biri haline gelen “uyuşturucuyla mücadele” konusunda ilk kez 14 Temmuz 2014’de bir araya gelen Bakanlar ve Komisyon Başkanları önderliğinde Uyuşturucuyla Mücadele Acil Eylem Planı hazırlıklarına başlanarak 22 Eylül 2014’de taslak Bakanlar Kurulu’na sunulmuştur. 13 Kasım 2014 tarihli Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde sekiz bakanlık bir araya gelerek Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu (UMYK)

oluşturulmuştur. Çalışmaların takip ve koordinasyonunu yürütmek üzere de Uyuşturucu ile Mücadele Kurulu ve teknik çalışmaları yürütmek amacıyla Uyuşturucu ile Mücadele Teknik Kurulu oluşturulmuştur. Toplumun her kesiminden yaklaşık 2 bin kişinin katılımıyla 28-29 Kasım 2014'de Ankara'da gerçekleştirilen Uyuşturucu ile Mücadele Şurası'nda Acil Eylem Planı Taslağı tartışmaya açılmıştır. Bu doğrultuda daha sonra Ulusal Uyuşturucu ile Mücadele Strateji Belgesi, 2015 Yılı Uyuşturucu ile Mücadele Acil Eylem Planı ve Uyuşturucu ile Mücadele Koordinasyon Kurulları Çalışma Usul ve Esasları belgeleri hazırlanarak 20 Ocak 2015'de UMYK'da onaylanmıştır (UMYK Faaliyet Raporu, 2015, s.3-4).

2015 Yılı Uyuşturucuyla Mücadele Acil Eylem Planı çerçevesinde 11. madde "İletişim ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi" başlığına ayrılmıştır. Bu kapsamda kamuoyunda farkındalık oluşması ve kamuoyunun uyuşturucu ile mücadele alanında doğru bilgilere sahip olması ve sürece etkin katılmasının sağlanması hedeflenmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın sorumluluğunda Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun da işbirliği çerçevesinde İletişim Kurulu'nun oluşturulması bu alandaki ilk strateji olarak kabul edilmiştir. 2016 yılında faaliyetlerine başlayan Kurul'un hedeflenen faaliyetleri arasında iletişim stratejisinin belirlenmesi ve bu kapsamda çalışmalara başlanması öngörülmektedir. Ayrıca bu kapsamda hazırlanacak kampanya sürecinin yönetilmesi de Kurul'un hedeflerinden bir diğeridir (UMYK Faaliyet Raporu, 2015, s.112-113).

Öte yandan konuyla ilgili olarak Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı), Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (Toprak Mahsulleri Ofisi), Adalet Bakanlığı (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı), Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı, YÖK ve üniversiteler de uyuşturucu ile mücadelede görev alan kamu kurum ve kuruluşları olarak çalışmalarını sürdürmektedir (Akgül ve Kaptı, 2010, s. 75-99). Bu alanda yakın zamanda yürütülmüş ve yürütülmekte olan faaliyetler ise kapsamlı olarak UMYK Faaliyet Raporu'nda (2014-2015) tanımlanmıştır.

KAMPANYALAR

Uyuşturucuyla mücadele denilince akla gelen unsurların başında kampanya çalışmaları gelmektedir. Türkiye'deki mücadele faaliyetlerine de örnek oluşturabilecek nitelikte olabileceği düşünülen yurt dışında yürütülmüş faaliyetler incelendiğinde, pek çok ülkede pek çok kurum ya da kuruluş tarafından organize edilmiş örneklerine rastlanmaktadır. ABD, İngiltere, Avustralya, Çin, Hong Kong, Filipinler ve birçok Avrupa ülkesinde yürütülmüş kampanyalara ait bilgiye internet üzerinden erişmek mümkündür⁵.

⁵ <http://www.drugs.health.gov.au/internet/drugs/publishing.nsf/content/campaign4>; <http://www.futuresofpalmbeach.com/anti-drug-campaign-research>; <http://researchnews.osu.edu/archive/aboveinfluence.htm>; http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/pacrimlp14&div=17&g_sent=1&collection=journals; <https://www.academia>

Türkiye’de aslında birbirinden farklı isimler altında olsa bile uyuşturucuyla mücadele konusunda pek çok kurum ve kuruluş tarafından pek çok faaliyetin yürütüldüğü; ancak bunlar arasında işbirliği, koordinasyon ve eş güdümün pek de söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Birbirinden bağımsız yürütülen bu faaliyetlerin her birinin hedef kitlesi, içeriği, hatta kullandıkları dil ve yöntemler de birbirinden farklıdır. Zaten bu tespitler nedeniyle Uyuşturucuyla Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuş ve bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir (UMYK Faaliyet Raporu, 2015).

Her ne kadar uyuşturucuyla mücadelede verilecek eğitimlerin nasıl olması gerektiği hatta “farkındalık yaratmamak adına” hiç olmaması gerektiği üzerine tartışmalar sürse de bu konuda pek çok kurum ve kuruluş tarafından eğitimler sürdürülmektedir. Bu anlamdaki kitapçık, broşür ya da afiş nitelikli eğitim malzemelerinde genel olarak bağımlılık yapan maddelerin tanımlandığı, bağımlılık süreci ve bağımlı kişilerin özellikleri, madde kullanımını önleyici ve tetikleyici faktörler, risk faktörleri, madde kullanan kişiyi tanıma, madde kullanımını önlemek için neler yapılabileceği, madde kullanan çocuk ya da gence yaklaşım yöntemleri, acil durumlar, tedavi süreci, yardım alınabilecek kurumlar, yanlış inançlar, ceza ve yaptırımlar gibi başlıklar dikkati çekmektedir (“Okullarda Madde Kullanımı...”, T.y.; “Beyağaç İlçe Milli Eğitim...”, T.y.; “Madde Bağımlılığı ile Mücadele...”, T.y.). Ayrıca Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programı’nda yaşam becerileri, kendini tanıma, özgüven, iletişim, kaygı, kızgınlık, kendini ortaya koyma, “hayır” deme, karar verme gibi noktalara da değinildiği görülmektedir (Sevgi vd., T.y.).

Öte yandan Ergenç ve Yıldırım (2007)’in editörlüğünde hazırlanmış olan “Madde Kullanımı Önleme Kılavuzu” bu alandaki en kapsamlı eserlerden biridir. En yakın zamanda yayımlanmış olan 2015 baskılı Uzbay’ın “Madde Bağımlılığı Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler” başlıklı kitabı da oldukça kapsamlı eserlerden biridir. Sağlık Bakanlığının da konuya ilişkin kapsamlı bir çalışma olarak değerlendirilebilecek “Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı” bulunmaktadır. Kitapta ayrı ayrı madde türleri tanımlanarak tanı ve tedaviye yönelik açıklamalar yer almaktadır. Ancak bu eserler yaygın halk eğitimi için hazırlanmış üslupta değil; daha çok eğitimi ya da uzman kişilere seslenen çalışmalardır.

Öte yandan Yeşilay’ın çalışmalarının üzerinde ayrıca durulmalıdır. Çünkü Yeşilay bu alanda faaliyetlerini kesintisiz olarak uzun yıllardır sürdürmektedir. Yeşilay’ın devam eden projelerine bakıldığında, “Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimi Programı (TBM)” bağımlı olmayan bireylerin bağımlılık sürecine girme riskini en aza indirecek evrensel temeli bir önleme eğitimi programı olarak 494 formatör eğitimci ve 28 bin saha eğitimcisiyle toplam 20 milyon öğrenciye ulaşmayı hedeflemektedir. Bugüne

edu/2961622/ Oxford_antibegging_campaign_effectiveness_evaluation; https://www.academia.edu/6510076/ Drug_Prevention_Campaign_of_Las_Pinas_City; http://www.academia.edu/4157112/Chapter_4_The_Future_of_Hong_Kong_s_Anti-Drugs_Campaign_Propective_Practitioners_VIEWS_on_Engaging_in_Drug_Abuse_Work_Attitudes_Toward_Young_Drug_Users_and_Satisfaction_with_Drugs_Education; <http://mentorinternational.org/projects.php?nav=2-6>; <http://heb.sagepub.com/content/8/3/209.short>

kadar da 60 bin öğrenciye bağımlılıkla ilgili eğitim verilmiştir⁶. Bir başka proje “Madde Bağımlılığı Danışmanı Meslek Standardı Hazırlanması” başlığını taşımaktadır. Yetmiş uzman sayısının çok yetersiz olduğunun belirtildiği bu çalışmada Mesleki Yeterlilik Kurumu ile protokol aşamasında bulunduğu ifade edilmektedir⁷. “Türkiye Bağımlılık Arşivi” ise bu alandaki 7 bin eseri kullanıcıya sunmayı hedeflemektedir⁸. Yeşilay Akademi üzerinden de Türkçe ve İngilizce bağımlılık ve uyuşturucu konularında eğitim ve konferanslar düzenlenmektedir⁹.

AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Türkiye’de uyuşturucu konusuyla ilgili akademik çalışmalar incelendiğinde, “Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (T.y.)” arşivinde “uyuşturucu” anahtar sözcüğü için 77, “madde bağımlılığı” için 33 ve “madde kullanımı” için 34 teze ulaşılmaktadır.

Öte yandan makaleler bazında incelendiğinde sayısı az, kapsam ve örnekleme sınırlı olmakla birlikte bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. “Yeni bir uyuşturucu madde olan bonzai haberlerinin internetten sunumu: www.milliyet.com.tr örneği” adlı çalışmada Solmaz ve Okumuş (2015), Milliyet gazetesinin internet sitesinde yer alan yazıları içerik analizi yöntemiyle değerlendirmiştir.

Başar ve Yılmaz (2011) sinema filmlerini konu almıştır. “Sinema filmlerinde bağımlılık yaratan maddelerin kullanımına ilişkin sahnelerin içerik analizi ile incelenmesi” başlıklı çalışmada, 2009 yılında seçilen 29 filmde yer alan sahneler kodlanmıştır. Buna göre 27 filmde (%93) bu maddelerden en az birinin kullanıldığının görüldüğü, uyuşturucu (kokain/eroïn) kullanımının az (5 sahnede) olmasına karşın “bağımlılık konusunun işlendiği sahnelerdeki etkisinin güçlü olduğu” ifade edilmiştir.

Balcı vd. (2015)’nin çalışmasında ise televizyonda yayımlanan madde bağımlılığı konulu kamu spotlarının farkındalık, etkililik ile öneri ve değerlendirme boyutları sorgulanmıştır. Çalışmada hangi kamu spotları sorusu yanıtızsız olmakla birlikte, genel olarak konunun ele alındığı anlaşılmaktadır.

Literatürde medyaya yönelik pek çok öneri dikkati çekmektedir. Kampanya düzenlemek, kamusal duyarlılık oluşturmak, farkındalık yaratmak, toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek, kamuoyu oluşturmak, kamuoyunu sosyal sorumluluk paydasında birleştirmek, kamuoyunun vicdanına seslenmek, haber diline ve görüntülere dikkat etmek, özendirmemek, çekici kılmamak, olumsuzlamak başlıca vurgu noktaları olarak sıralanabilir (Aşıröz, 2012; Balcı vd., 2015; Gültekin ve Gültekin, T.y.).

Öte yandan genel olarak literatürdeki kimi çalışmalarda iletişim bilimi literatürünün kimi kavramların pek de yerli yerinde ve doğru kullanılmadığı, kimi kavramların karşılıklarının farklı değerlendirildiği, iletişim biliminin farklı bakış açılarına hakim

⁶ “TBM (Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı)”, <http://www.yesilay.org.tr/tr/projeler/detay/tbm-turkiye-bagimlilikla-mucadele-egitim-programi>

⁷ “Madde Bağımlılığı Danışmanı Meslek Standardı Hazırlanması”, <http://www.yesilay.org.tr/tr/projeler/detay/madde-bagimliliği-danismani-meslek-standardi-hazirlanmasi>

⁸ “Bağımlılık Bibliyografyası”, <http://www.yesilay.org.tr/tr/projeler/detay/bagimlilik-bibliyografyasi>

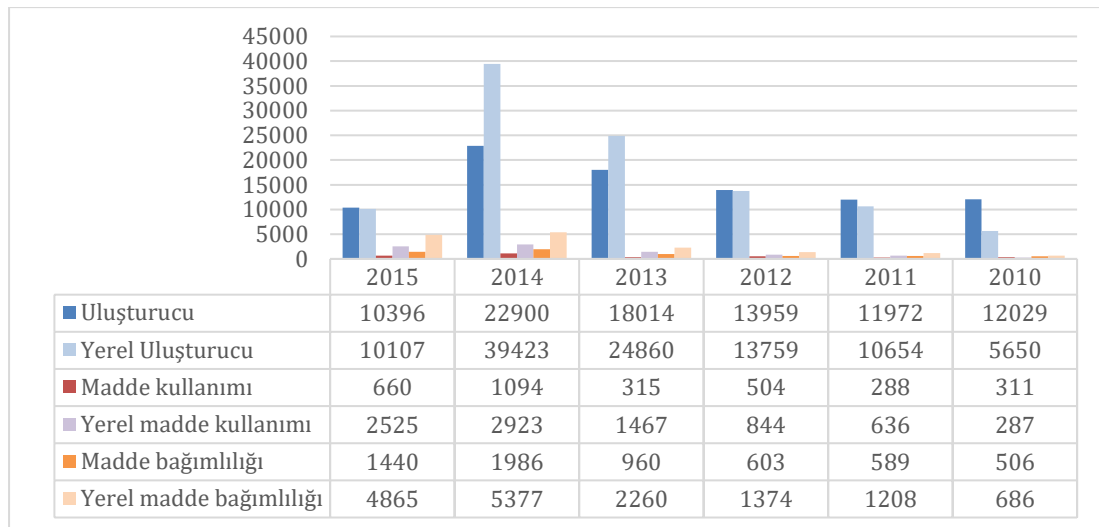
⁹ “Yeşilay Akademi”, <http://www.yesilay.org.tr/tr/projeler/detay/yesilay-akademi>

olunmadığı ve iletişim bilimindeki medya etki araştırmalarına dönük boyutlardan hiç söz edilmediği de altı çizilmesi gereken noktalar arasındadır.

MEDYADA DURUM

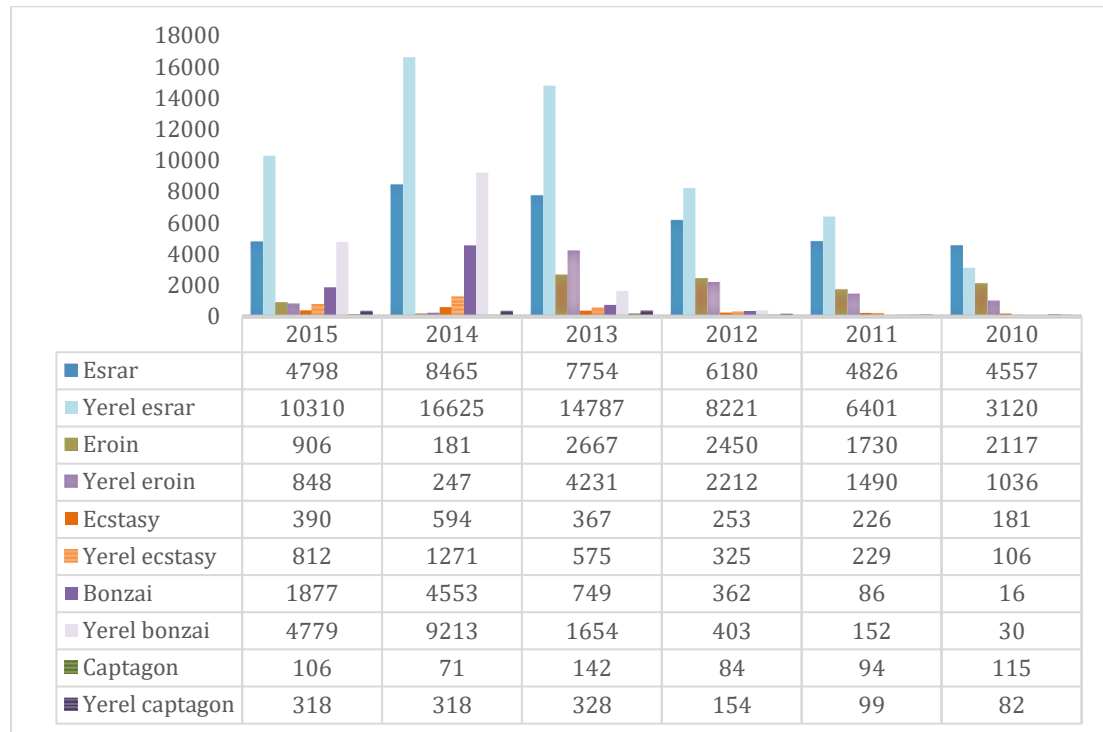
Medyada en fazla hangi kavramın kullanıldığına yönelik yapılan çalışma PRNet Medya Takip Şirketinin elektronik veri arşivi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın ve Yayın Doktora ve Yüksek Lisans Programı öğrencileri Nur Demir ve Havva Toprak tarafından araştırmacı önderliğinde gerçekleştirilen taramada elde edilen sonuçlar çarpıcıdır.

Anahtar sözcükler bazında yıllık düzeyde yapılan taramada ulaşılan sonuçlar grafik olarak sunulmaktadır (Şekil 1). Buna göre en yaygın sözcüğün “uyuşturucu” olduğu söylenebilmektedir. 2010 yılından bu yana ulusal (yaygın) gazeteler (koyu renkli) ile yerel gazeteler (açık renkli) karşılaştırıldığında özellikle 2013 ve 2014 yıllarında “uyuşturucu” sözcüğü kullanımının yerel gazetelerde çok daha fazla olduğu görülmektedir. Aynı yıllarda “madde kullanımı” ve “madde bağımlılığı” sözcükleri de yerel gazetelerde daha fazla kullanılmıştır. Bunun eğilimin başlangıcını ise 2012 yılında görmek mümkündür. Yerel basında bu konularda çıkan yazılar yaygın gazetelerden daha fazla olmuştur. 2015 yılına gelindiğinde ise “uyuşturucu” kavramı yerel basında daha az vurgulanırken “madde kullanımı” ve “madde bağımlılığı” sözcüklerine yönelik atıflar yaygın gazetelerden daha fazladır. Elbette tabloyu değerlendirirken yaygın gazete sayısının fazlalığını da göz ardı etmemek gereklidir. Yaygın gazetelerin ilgisi özellikle 2011 ve 2012 yıllarından itibaren giderek artan şekilde devam etmiştir. 2015’e gelindiğinde ise haber sayısında önemli bir düşüş dikkati çekmektedir.

Şekil 1. Medyada kullanılan anahtar kelimeler

Madde türlerine yönelik taramada yine ulusal ve yerel gazeteler karşılaştırılmıştır (Şekil 2). Buna göre yıllar içerisinde en çok sözü edilen maddenin “esrar” olduğu anlaşılmaktadır. En tepe noktasına 2014 yılında “esrar” sözcüğünün yer aldığı yazı sayısı yerel basında 16625 olarak tespit edilmiştir. Grafikten de anlaşılacağı gibi 2011 yılından itibaren yerel gazetelerde yaygın gazetelerden daha fazla sayıda “esrar” içerikli yazı çıkmaya başlamıştır. Diğer maddelerde de durum paralellik göstermektedir. En az sözü edilen madde ise “captagon”dur. Yıllar içerisinde “eroin” içerikli yazı sayısı azalırken “bonzai” ve “ekstazi” içeriğinde artış görülmektedir. Bunlarla ilgili yazılar en çok 2014 yılında çıkmıştır.

Şekil 2. Medyada kullanılan uyuşturucu türleriyle ilgili kelimeler

Bu içeriklerde ne denilmekte, konunun hangi boyutlarına değinilmekte, hangi boyutlarına hiç değinilmemektedir? Bu ve benzeri sorular Toprak'ın halen yürütmekte olduğu yüksek lisans tezinde ortaya konulacaktır.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışmada “uyuşturucuyla mücadele” literatürdeki önemli tartışma konularından biri olan kavram karmaşası ele alınmaktadır. Çalışmada bu alandaki temel kavramlara yönelik güncel ve yaygın kullanım biçimleri ile literatürdeki en son tanımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Aslında yurt dışındaki literatürde de kendisini gösteren kavramların doğru kullanılıp kullanılmadığı ile ilgili tartışma, Türkçe literatürde kendisini çok daha derinden hissettirmektedir. Farklı disiplinlerin konuya farklı kaygılarla bakışından hareketle daha adını tam olarak koymakta zorlanıldığı söylenebilecek “uyuşturucuyla mücadele” konusu artık bir uzlaşmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda ya mevcut kavramlardan biri üzerinde karar kılmak ya yepyeni bir kavram tanımlayarak yola onunla devam etmek ya da “uyuşturucu” kavramının anlamını yeniden geniş anlamda tanımlayarak bu kavramı kullanmak bundan sonrası için atılacak adımlardan biri olabilir. Örneğin medya ve kamuoyu üzerine yürütülecek çalışmalarda artık “uyuşturucu” kavramının kullanılacağı ve bu kavramı kullanmanın daha anlamlı olacağı anlaşılmaktadır.

Bundan sonraki çalışmalarda ise konunun farklı boyutlarını ele alarak uyuşturucuyla mücadeleye farklı bakış açıları, mücadele araçları, kimlerin hangi tür sorumlulukları bulunduğu ve yapılması gerekenler gibi noktalar üzerinde durulabilir.

KAYNAKLAR

Akgül, A., Kaptı, A. (T.y.) “Türkiye’nin Uyuşturucu İle Mücadele Politikası: Politika Süreç Analizi”, <http://docplayer.biz.tr/258143-Turkiye-nin-uyusturucu-ile-mucadele-politikasi-politika-surec-analizi.html>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016).

Alvarez, M., Renedo, T. 1989. Extent and Patterns of Drug Use by Students at a Spanish University. Bull Narcotics, 46 (1-2), 117-119.

Aşırđizer, M. (Haz.) 2012. Trafikte Alkol ve Uyuşturucu ile Etkin Mücadele Sempozyumu Sonuç Bildirgesi. 15-16 Ekim 2012, Manisa. <http://cbuadlitip4.tripod.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/sb.pdf>. (Erişim tarihi: 8 Şubat 2016).

Aydoğdu, H. ve Olçay Çam, M. 2013. Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönünden Karşılaştırılması. Psikiyatri Hemsireleri Dergisi, 4(3),137-144.

Azak, S. 2014. Bir Kamu Politikası Analizi Olarak Türkiye’de Uyuşturucu İle Mücadele. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Balcı, S., Gülveren, H. Balcı, M. 2015. “Madde Bağımlılığı Konulu Kamu Spotlarının Lise Öğrencilerince Değerlendirilmesi”. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 10 (6), 287-306.

Balseven, A., Özdemir, Ç., Tuğ, A., Hancı, İ., Doğan, Y. 2002. "Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya", Sürekli Tıp Eğitim Dergisi 11 (3), 91-93.

Başar, Ö., Yılmaz, M. 2011. "Sinema Filmlerinde Bağımlılık Yaratan Maddelerin Kullanımına İlişkin Sahnelerin İçerik Analizi İle İncelenmesi". İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 10 (19), 23-36.

Belackova, V., Stastna, L., Miovsy, M. 2011. "Selling by Drugs: Content Analysis of The Coverage of Illicit Drugs in Different News Media Types and Formats", Drugs: Education, Prevention and Policy 18(6), 477-489.

Beyazyürek, M., Şatır, T.T. 2000. "Madde Kullanım Bozuklukları", Psikiyatri Dünyası 4, 50-56.

Bowden V. R., 1990. "The Relationship Between Family Functioning and Adolescent Substance Use". D.N.Sc. Thesis, University of San Diego, California United States.

Çağlayan, H. (2015). Güzellikler İçinde Sunulan Zehir Bonsai, Eroin, Esrar, Kokain, Morfin, Captagon. Ankara: Biyografi Net Yayınları.

Çetin, Y. 2013. "Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde bağımlılığı Algısı", Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Destici, M. 2015. "Türkiye'deki son 10 yıl değerlendirildiğinde uyuşturucu en az yüzde 200 arttı", Doğrulukpayı. <http://www.dogrulukpayi.com/beyanat/552e102232d52>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

Dönmezer, S. 1994. Kriminoloji.(8. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Ergenç, G., Yıldırım, E. (Ed.) 2007. Madde Kullanımını Önleme Kılavuzu. <http://docplayer.biz.tr/332106-Madde-kullanimi-onleme-klavuzu.html>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

Flaherty, J.A., Richman, J.A. 1993. "Substance Use and Addiction Among Medical Students, Residents and Physicians", Psychiatr Clinics of North America, 16 (1), 189-197.

Güleç, G., Köşger, F., Eşsizoglu, A. 2015. "DSM-5'te Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 7(4), 448-460.

Gültekin, B. ve Gültekin, T. (T.y.). "Trafikte Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı ile

Mücadelede Medya Liderliğinde Yürütülecek İletişim ve Sanat Kampanyaları”,
<http://cbuadlitip5.tripod.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/09-02-02-btg.pdf>.

(Erişim tarihi: 8 Şubat 2016)

Işık, M. 2013. Türkiye'nin Madde Kullanımı ve Bağımlılığı ile Mücadele Politikasının Stratejik İletişim Yaklaşımı Çerçevesinde Değerlendirilmesi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

İlhan, M.N. 2014. “Yüksek Riskli Uyuşturucu Madde Kullanımı”, Türkiye Uyuşturucu Raporu 2014, 51-52.

http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu/TUBIM%202014%20TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU_TR.pdf

(Erişim tarihi: 5 Şubat 2016)

Karaman, İ. 2014. “Bağımlılık”, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Platformu.

<http://www.sdplatform.com/Dergi/740/%20Bagimlilik.aspx> (Erişim tarihi: 24 Kasım 2015)

Karavuş, S., 5 Şubat 2016. Sağlık Bakanlığı Sağlık Geliştirilmesi Genel Müdürlüğünde Uyuşturucuyla Mücadele İletişim Kurulu toplantısında yaptığı sunum, Ankara.

Kasatura, İ. 1998. Gençlik ve Bağımlılık. İstanbul: Evrim.

Mutlu, E., Çetin, MK., Saçaklı, G. 2013. “Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Tedavisi”, EMCDDA 2013 Ulusal Raporu [2013 Türkiye Uyuşturucu Raporu], 78-87.

<http://www.sck.gov.tr/oecd/2013%20T%C3%BCrkiye%20Uyu%C5%9Fturucu%20Raporu.pdf> (Erişim tarihi: 5 Şubat 2016)

Neumann, W.L. 1997. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approachs. Boston: Allyn and Bacon.

Ögel, K. (Yay.Haz.) 2002. Madde Bağımlılarına Yaklaşım ve Tedavi. İstanbul: IQ Kültürsanat Yayıncılık.

Ögel, K., Taner, S., Eke, C.Y., Erol, B. 2004. “Madde Bağımlılığını Önlemede Öğretmen ve Ebeveyn Eğitimlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi”, Anadolu Psikiyatri Dergisi 5, 213-221.

Ögel, K. 2002. Türkiye’de Madde Bağımlılığı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık/ Araştırma-İnceleme Dizisi.

Ögel, K., Onur, N. 2009. 99 Sayfada Uyuşturucu ve Gençlik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özcan, B., Deniz, F. 2014. “Uyuşturucu Madde Politikası: Yasalar, Stratejiler ve Ekonomik Analizler”, Türkiye Uyuşturucu Raporu 2014, 25-35.

http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/T%C3%BCrkiye-Uyu%C5%9Fturucu-Raporu/TUBIM%202014%20TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU_TR.pdf (5 Şubat 2016)

Özer, Ö. 2013. “Medyanın Etkilerine Yönelik Yaklaşımlar”, İletişim Kuramları. Yüksel, E. (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, ss. 60-101.

Özmen, F., Kubanç, Y. 2013. “Liselerde Madde Bağımlılığı- Mevcut Durum ve Önerilere İlişkin Okul Müdürleri ve Öğretmenlerin Bakış Açıları”, International Periodical for the languages. Literature and history of Turkish or Turkic 8(3), 357-382, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1165373919_Kuban%C3%A7Yasemin- vd-ss_S-357-382.pdf (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

Öztürk, M.O. 2001. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, 8. Basım, Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Rocha-Silva, L. Miranda,S., Erasmus, R. 1996. Alcohol, Tobacco and other Drug Use Among Black Youth. Güney Afrika: Human Sciences Research Council. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED403368.pdf>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016).

Saraçlı Ö. 2007. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı ile İlişkili Bireysel ve Psikososyal Faktörler. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Sevdim, A. E. 2014. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sevgi, M.A., Ögel, K., Cömert, I.T., Eke, C.Y. (Haz.) (T.y.) Günebakan Madde Bağımlılığını Önleme Eğitim Programı. İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği.

Solmaz, A., Okumuş, M. 2015. “Yeni Bir Uyuşturucu Madde Olan Bonzai

Haberlerinin İnternette Sunumu: www.milliyet.com.tr” Örneği. Selçuk İletişim 8 (4), 341-356.

Şahin, M. 2007. Madde Bağımlılığı Konusunda Türkiye’de Yapılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şahiner, İ.V., 5 Şubat 2016. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğünde Uyuşturucuyla Mücadele İletişim Kurulu toplantısında yaptığı sunum, Ankara.

Tapia, C., R, Craviate., P De La Rosa, B., Valaz, C. 1995. “Risk Factors Inhalant Abuse in Juvenile Offenders the Case Mexico”. *Addiction*, 90, 43-49.

Tieberghien, J. 2014. The Role of the Media in the Science-Policy Nexus. Some Critical Reflections Based on a Analysis of the Belgian Drug Policy Debate (1996-2003). *International Journal of Drug Policy*, 25, 276-281.

Tosun, M. 2008. “Madde Bağımlılığına Genel Bakış”. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi No 62, 201-220.

Uzbay, İ. 2015. Madde Bağımlılığı Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler. İstanbul: Tıp Kitabevi.

Uzbay, T.İ., 2009a. “Ülkemizdeki Temel Sorunlar ve Madde Bağımlılığı ile Mücadele”, *Mised Türk Eczacılar Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi* 21-22. Aralık 2009, s.73-79.

Uzbay, T.İ., 2009b. “Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler”, *Mised Türk Eczacılar Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi* 21-22. Aralık 2009, s.5-15.

Uzuntok, M. 2008. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticaret Suçları. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi

Webb, E., Ashton, G.H., Kely, P., Kamali, F. 1998. An Update on British Medical Students’ Lifestyles. *Medical Education* 32, 325-331.

Yancar, C. 2005. “Madde Bağımlılarında İkinci Eksen Komorbidite ve Kişilik

Özelliklerinin Bağımlılık Şiddeti ve Yaşam Kalitesine Etkisinin Değerlendirilmesi.”
<http://docplayer.biz.tr/5641480-Madde-bagimlilarinda-ikinci-eksen-komorbidite-ve-kisilik-ozelliklerinin-bagimlilik-siddeti-ve-yasam-kalitesine-etkisinin-degerlendirilmesi.html>.(Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

Yılmaz, N. 2015. Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel ve Toplumsal Sonuçları, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yüksel, E., Kaya, A.Y., Koçak, A., Aydın, S. 2014. Check Up Sağlık İletişimi. Konya: Literatürk.

İnternet Kaynakları

- “2015 Uluslararası uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı ile mücadele”, (T.y.).
<http://www.milliyet.com.tr/2015-uluslararasi-uyusturucu-pembenar-detay-genelsaglik-2079616>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)
- “AMATEM Merkezleri”, (T.y.). Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <http://www.saglik.gov.tr/Hastahaklari/belge/1-39059/amatem-merkezleri.html> (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)
- “Beyağaç İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Okullarda Madde Bağımlılığı Önleme Projesi”, (T.y.).
http://beyagac.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_03/20050709_okullardamaddebamllnnlemeprojesi.docx (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016).
- “Madde Bağımlılığı ile Mücadele Dokümanları”, Bir Psikolojik Danışmanın Günlüğü. (T.y.). <http://pdrqunlugu.net/madde-bagimliliği-ile-mucadele-dokumanlari> (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)
- “Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı” (T.y.). Ankara: Sağlık Bakanlığı. <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/maddebagimliliği.pdf>. (Erişim tarihi: 7 Şubat 2016)
- “Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri Yönetmeliği”, Resmi Gazete, 29 Aralık 2013.
<http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-88171/h/madde-bagimliliği-yonetmeliği.pdf>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

- “Madde Bağımlılığı”,
<http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/madde-bagimliliği?print=1>
- “Madde Kullanımı ve Bağımlılığı ile Kaçakçılığının Önlenmesi Alanlarında Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri TBMM Meclis Araştırma Komisyonu Raporu Özeti”, 2009. https://www.tbmm.gov.tr/docs/madde_kullanimi_ve_bagimliliği.pdf. (Erişim tarihi: 10 Aralık 2015)
- “Madde ve Madde Kullanımı ile Mücadelede Görsel-İşitsel Medyanın Rolü El Kitabı”, (T.y.), TUBİM ve RTÜK (Haz.).
http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/MedyaKitap%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1/medya_kitap.pdf (Erişim tarihi: 10 Aralık 2015)
- “Okullarda Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Önleme Projesi”, (T.y.).
<http://yeniden.org.tr/makale/176-okullarda-madde-kullanimi-ve-ba%C4%9Eimlili%C4%9Eini-%C3%96nleme-projes%C4%B0.html>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016).
- “TADOC’un Amacı” (T.y.).
<http://www.kom.pol.tr/tadoc/Sayfalar/Amac%C4%B1m%C4%B1z.aspx>. (Erişim tarihi: 2 Şubat 2016).
- “Türkiye Büyük Millet Meclisi Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (TBMM AKR)”, 2008. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss323.pdf> (Erişim tarihi: 10 Aralık 2015)
- “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf. (Erişim tarihi: 1 Şubat 2016).
- “Ulusal Uyuşturucu Politika ve Strateji Belgesi 2013-2018 (UUPSB)”, 2013. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.
<http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/Ulusal-Uyu%C5%9Fturucu-Politika-ve-Strateji->

[Blegesi/Ulusal%20Uyu%C5%9Fturucu%20Politika%20ve%20Strateji%20Belgesi%202013-2018.pdf](#) (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016)

- “Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi” (T.y.), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp> (Erişim tarihi 5 Şubat 2016)
- http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/pacrimlp14&div=17&g_sent=1&collection=journals
- <http://researchnews.osu.edu/archive/aboveinfluence.htm>
- http://www.academia.edu/4157112/Chapter_4_The_Future_of_Hong_Kong_s_Anti-Drugs_Campaign_Prospective_Practitioners_Views_on_Engaging_in_Drug_Abuse_Work_Attitudes_Toward_Young_Drug_Users_and_Satisfaction_with_Drugs_Education
- <http://www.drugs.health.gov.au/internet/drugs/publishing.nsf/content/campaign4>
- <http://www.futuresofpalmbeach.com/anti-drug-campaign-research>
- https://www.academia.edu/2961622/Oxford_antibegging_campaign_effectiveness_evaluation
- https://www.academia.edu/6510076/Drug_Prevention_Campaign_of_Las_Pinas_City
- <http://heb.sagepub.com/content/8/3/209.short>
- <http://mentorinternational.org/projects.php?nav=2-6>

Kitap ve Raporlar

- “Türkiye Büyük Millet Meclisi Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (TBMM AKR)”, 2008. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss323.pdf> (Erişim tarihi: 10 Aralık 2015).
- “Uyuşturucu Madde Olayları Genel Değerlendirmesi”, 1994. Ankara: Emniyet

Genel Müdürlüğü Narkotik Şube Müdürlüğü.

- “Uyuşturucuyla Mücadele Yüksek Kurulu (UMYK) Faaliyet Raporu-Temmuz 2014 Temmuz 2015”. Hizmete Özel. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık.
- Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı 2011. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara: Pozitif Matbaa
- T.C. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (TCME). (1987). *Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Gazete

“2014 Türkiye uyuşturucu raporunda korkunç rakam”, Hürriyet, 28 Aralık 2014.
<http://www.hurriyet.com.tr/2014-turkiye-uyusturucu-raporunda-korkutucu-rakam-27852252> (Erişim tarihi: 10 Şubat 2016).

Teşekkürler

Bu makalenin hazırlanmasında, medya ve uyuşturucu bağlantısı konusunda danışmanlığım altında tez çalışmalarını sürdüren Havva Şekercioğlu ile Öğr. Gör. Nur Demir’e temin ettikleri kaynaklar, yönelttikleri sorular ve medya içerik analizi katkıları dolayısıyla teşekkür ederim.